

SUSTAV ZAŠTITE NA RADU I ULOGA POVJERENIKA RADNIKA

UVOD

Zaštita na radu na ovim prostorima doživjela je svoju pravu afirmaciju tek stvaranjem hrvatske države i kao rezultat težnje svih da se ujedini s EU. Takvo ujedinjenje donijelo nam je i usklađivanje s direktivama i propisima EU-a. Prva pravila u zaštiti na radu koja su nas približila EU i njezinim direktivama počela su se primjenjivati u Hrvatskoj od 10. rujna 1991. kada je donesena Uredba o radnim odnosima, zapošljavanju, socijalnoj skrbi, mirovinsko-invalidskom osiguranju, dječjem doplatku i zaštiti žrtava u slučaju ratnog stanja ili neposredne ugroženosti neovisnosti i jedinstvenosti Republike Hrvatske koju je donio predsjednik Republike Hrvatske. To se pravilo odnosilo na potrebu osiguranja zaštite na radu za slučaj promjene procesa rada ili prilagodbe djelatnosti potrebama obrane. Cilj je bio štititi život i zdravlje radnika. Danas nakon 15 godina možemo utvrditi da je zaštita na radu u RH prošla vrlo dinamični razvoj i napredak. Usklađivanje s EU u pogledu nacionalno-pravnog poretka donijelo je RH brze promjene u teoriji i praksi zaštite na radu.

Problemi koje imamo u zaštiti na radu proizlaze iz izvještaja Državnog inspektorata o stanju zaštite na radu u RH. Očito je da se ne provode pozitivne zakonske norme iz zaštite na radu, jer svi u sustavu ne djeluju na propisani način. Savez samostalnih sindikata pokušava provesti plan

i program zaštite na radu koji je donesen srednjoročno (tri godine) i kratkoročno (godišnji plan i program). S posebnom pozornošću provodi se dio koji se odnosi na povjerenika radnika i suradnju s ostalim subjektima u zaštiti na radu.

U tom sustavu djelovanja najnovija institucija je povjerenik radnika za zaštitu na radu. Povjerenik radnika se kao subjekt u zaštiti na radu pojavio sa Zakonom o zaštiti na radu koji je donesen 1996. godine, a stupio je na snagu 1. siječnja 1997. godine. Doživio je prve promjene na sjednici Sabora RH 14. srpnja 2003. godine.

Zbog povećanog opsega rada i novih metoda vođenja radnog procesa dolazi do pojave većeg broja smrtnih slučajeva, profesionalnih bolesti i psihosocijalnih problema. Zbog stereotipnih predožbi o muškim i ženskim zanimanjima u nekim se radnim uvjetima još uvijek ne uzimaju u obzir sve opasnosti za zdravlje jer na tim radnim mjestima nema prave ravnoteže među spolovima. U protivnom, ravnoteža bi omogućila niz aktivnosti vezanih uz sigurnost i zdravlje na radu.

Najvažnije je izraditi strateške ciljeve kojima bismo stvarno poboljšali uvjete rada i odredili prioritete mjere. Samo sustavno poboljšanje prevencije dovest će do promjena. Važnije je stvoriti strukturne uvjete za otklanjanje rizika, nego da se na rizike odazivamo samo od slučaja do slučaja. Sudjelovanje radnika i njihovih predstavnika pri-

tom je najvažnije. Napredak preventivnih mjera nije moguć ako se ne postigne bitno veća demokracija na radnome mjestu i ako radnici ne budu sposobni nadzirati radne uvjete. Taj cilj ćemo moći ostvariti ako raširimo i osnažimo sustav djelovanja predstavnika radnika za zaštitu na radu.

U Savezu samostalnih sindikata Hrvatske su svjesni toga i poduzete su konkretne akcije kako bi ostvarili te ciljeve. Organizirali smo se regionalno, jednako kao što smo i regionalno sindikalno organizirani. U svim regijama smo osposobili 45 trenera za povjerenike radnika prema posebnom programu (obuhvaćeni su svi regionalni i županijski centri). Povjerenici su organizacijski zaduženi za stanje zaštite na radu u svojim regijama i županijama. Prema godišnjem programu aktivnosti, do sada smo osposobili oko 600 povjerenika radnika od ukupno 3.000 koliko planiramo imenovati u cijeloj RH. Ovakav sustav mreže organizirane na tri razine i sustav kontinuirane edukacije, tj. cjelovitog učenja morao bi osigurati kvalitetnu provedbu ideja i mjera zaštite na radu. Očekujemo da i ostali u sustavu zaštite na radu odrade svoj dio posla.

U današnjoj situaciji najvažnije je ojačati inspektorat za zaštitu na radu. Politika RH što se tiče zaštite na radu je na raskrižju. Zagovornici slobodnog tržišta zauzimaju se za deregulaciju i pri tom se pozivaju na istomišljenike iz EU-a. Ovakvim stajalištem bi RH na putu prema slobodnoj trgovini izgubila svoj socijalni atribut.

Povjerenik radnika za zaštitu na radu ima središnju ulogu u toj mreži djelovanja. Pritom je otvoreno dosta pitanja i dilema.

IZBOR I IMENOVANJE POVJERENIKA

Stavak 1. članka 69. Zakona o zaštiti na radu nije dostatno precizan, odnosno stvara zabunu time što upućuje na analognu primjenu pravila o izboru radničkog vijeća, dovodeći ih u vezu s imenovanjem povjerenika radnika za zaštitu na radu. Kako članovi radničkog vijeća ne mogu biti imenovani, već isključivo birani, loše je definirana mogućnost imenovanja. Zato bi bilo dobro da jedan stavak ovog članka definira imenovanje povjerenika radnika. Zbog toga smo bili prisiljeni tražiti mišljenje resornog ministarstva o imenova-

nju povjerenika. U mišljenju je nedvojbeno navedeno da sindikat/sindikati imaju pravo imenovati povjerenike do broja koliko ih ima radničko vijeće.

Sindikat ili sindikati imaju mogućnost imenovati povjerenike čije se djelovanje veže uz posebne uvjete rada (povećana opasnost i rad na izdvojenim mjestima).

RADNIK NA IZDVOJENOM MJESTU RADA

U praksi se nedostatno reagira na situaciju koja je nastala kao posljedica zadnjih izmjena Zakona o radu. Promjenom teksta članka 69. Zakona o zaštiti na radu i unošenjem članka 75.a uređeni su institut rada na izdvojenom mjestu rada (posebna vrsta radnog odnosa) te pripadajuće pravo na izbor i imenovanje povjerenika radnika za zaštitu na radu po osnovi rada na izdvojenom mjestu. Za povjerenika može biti izabrana ili imenovana osoba koja radi na izdvojenom mjestu rada. Nakon stupanja na snagu i početka primjene Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti na radu (dalje u tekstu: ZID ZOZNR) zatečeni povjerenici koji su birani ili imenovani prema odredbama ZOZNR-a iz 1996. mogli su nesmetano nastaviti djelovanje za vrijeme na koje su birani ili imenovani (članak 47. ZID ZOZNR-a). Međutim, novi izbori ili imenovanje trebaju obuhvatiti i zaposlene na izdvojenim mjestima kako bi se u cijelosti ostvarilo pravo i obveza iz članka 69., stavak 1. Zakona o zaštiti na radu da sastav radničkih povjerenika odražava zastupljenost svih dijelova procesa rada.

Situacija je prilično jasna i ne bi trebalo biti problema u primjeni, pod uvjetom da postoji razumijevanje instituta rada na izdvojenom mjestu. Zaštita na radu razumije izdvojeno mjesto rada (gradilište, različita druga radilišta izvan sjedišta poslodavca, dislocirane poslovne i pogone, prodavaonice i sl.). Međutim, izmjenom Zakona o radu uveden je institut rada na izdvojenom mjestu koji obuhvaća i situacije kao što je rad pojedine osobe kod kuće. Poslodavac je i ovim radnicima obavezan osigurati sigurne uvjete rada prema Zakonu o zaštiti na radu, pa poslodavac kod izbora

ili imenovanja mora voditi računa o zastupljenosti i onih radnika koji za njega rade kod kuće. Uz to, ovim radnicima upravo zbog izmjешtenosti potrebna je veza s povjerenicima kako bi uz njihovu pomoć bili dobro obaviješteni o svojim pravima te obvezama poslodavca u vezi sa zaštitom na radu i sigurnim radnim uvjetima.

RAZGRANIČENJE DUŽNOSTI STRUČNJAKA I POVJERENIKA RADNIKA

Neki potiču mišljenje o osnovanosti prakse kod nekih poslodavaca da stručnjak za zaštitu na radu obnaša istovremeno i dužnost povjerenika radnika za zaštitu na radu kod istog poslodavca. Zakon o zaštiti na radu je jasan kad je u pitanju stručnjak za zaštitu na radu, tj. utvrđuje njegovu potpunu stručnu neovisnost u odnosu na poslodavca, njegove ovlaštenike te povjerenike i radnike. S druge strane, povjerenik radnika za zaštitu na radu nije neovisan u svojem djelovanju, već odgovara radničkom vijeću, radnicima koji su ga birali i/ili sindikatu koji ga je imenovao. Zakon o zaštiti na radu propisuje da je zadatak povjerenika da djeluje u interesu radnika i da je dužan o svojem radu izvijestiti radničko vijeće svaka tri mjeseca. Koordinator povjerenika, međutim, mora zastupati interese svih radnika, a ne samo radnika dijela procesa rada iz kojeg je biran ili imenovan, jer on vodi i koordinira rad svih povjerenika za zaštitu na radu koji djeluju kod poslodavca.

Slijedom navedenog razvidno je da je Zakon o zaštiti na radu jasno razgraničio uloge stručnjaka i radničkog povjerenika u sustavu zaštite na radu kod poslodavca, te je očito da su te dvije funkcije nespojive.

POVJERENIK RADNIKA U SUSTAVU ZAŠTITE NA RADU

U sustavu zaštite na radu u Savezu samostalnih sindikata Hrvatske povjerenik radnika djeluje u tri horizontalne i jednoj vertikalnoj mreži za provođenje zaštite na radu.

Horizontalna mreža sastoji se od rada:

1. povjerenika trgovačkih društava u odborima za zaštitu na radu

2. u strukovnim sindikatima i njihovim tijelima
3. u koordinaciji SSSH za zaštitu na radu.

Rad u sve tri razine organiziran je na način da rješava probleme iz zaštite na radu na sve tri razine, a samo one koje ne možemo riješiti dižemo ne sljedeću razinu. Tako smo dobili na učinkovitosti i vjerodostojnosti.

Vertikala je povezanost (organizacijska i ljudska) svih koji djeluju u sustavu zaštite na radu:

- radnik
- povjerenik
- voditelj zaštite na radu u strukovnim sindikatima
- koordinacija zaštite na radu u SSSH
- Nacionalno vijeće za zaštitu na radu kao savjetodavno tijelo Vlade RH.

Očito da je u Hrvatskoj jedno od stožernih mjesta u sustavu zaštite na radu mjesto povjerenika radnika za zaštitu na radu.

Za sindikalni pokret je poboljšanje radnih uvjeta najznačajniji kriterij koji osigurava društvenu pravednost i jednakost.

Analizirajući rad i stanje zaštite na radu koje smo proveli anketom u Savezu samostalnih sindikata Hrvatske, došli smo do podataka koji pokazuju bitne promjene u svijetu rada u posljednjih 15 godina.

Sindikati su jedan od najznačajnijih aktera pri izvođenju politike zaštite na radu. Oni mogu najviše pridonijeti svojom organiziranošću na razini radnog mjesta. Tri tisuće radničkih povjerenika za zaštitu na radu ključni su za praktično izvođenje preventivne politike. Većina tih radničkih predstavnika su sindikalni aktivisti i sindikati ih podupiru u njihovu radu na više načina: osposobljavanjem, informiranjem, organizacijom mreže za zaštitu na radu, političkom i pravnom potporom u sporovima s poslodavcima, itd.

Na razini zajednice sindikati su aktivno uključeni u tripartitni socijalni dijalog i oblikovat će svoje podloge u sklopu Luksemburškog savjetodavnog odbora. Osigurat će da različita tijela, koja sudjeluju u socijalnom dijalogu (u pojedinoj industrijskoj grani i međugranski), poklone svu pozornost zahtjevima zaštite na radu.

Na kraju možemo zaključiti da je veza između povjerenika radnika i sindikata vrlo velika i nezamisliva je njihova nepovezanost. Dakako, njihova povezanost s ostalim subjektima u zaštiti na radu je programski usklađena i sustav je nezamisliv bez njihove harmonizacije.

*Boris Jureša, glavni savjetnik za zaštitu na radu
Saveza samostalnih sindikata Hrvatske, Zagreb*